

Oikeusministeriö

satu.kaskinen@om.fi

oikeusministerio@om.fi

Asia: HE saamen kielilain muuttamiseksi

Saamelaiskäräjien hallitus on käsitellyt hallituksen esitysluonnosta kokouksessaan 29.3.2017 ja esittää huomionsa esitysluonnoksesta. Lisäksi hallituksen esitystä on käsitelty saamen kielineuvoston kokouksessa 7.3.2017. Saamelaiskäräjät esittää oikeusministeriölle saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n mukaisia neuvotteluja lopullisesta hallituksen esityksestä saamen kielilain muuttamiseksi.

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä saamen kielilain muuttamiseksi. Oikeusministeriö on jatkanut Saamelaiskäräjien lausunnon antamisen määräaikaan 30.3.2017 saakka. Saamelaiskäräjien ja oikeusministeriön välillä järjestettiin 16.2.2017 saamelaiskäräjälain (974/1995) 9 §:n mukaiset neuvottelut.

Neuvotteluissa Saamelaiskäräjät piti ongelmallisena hallituksen esitysluonnoksessa saamelaisen määritelmän korvaamista termillä saamenkielinen. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että saamen kielilaki on yhdenmukainen perustuslain 17.3 §:n tavoitteiden ja perustuslaissa käytettyjen käsitteiden kanssa.

Kysymys nro 1 Yleiset huomiot luonnoksesta hallituksen esitykseksi saamen kielilain muuttamisesta

Luonnoksen hallituksen esitykseksi saamen kielilain muuttamisesta johtuu vireillä olevasta maakuntauudistuksesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksesta. Esityksen tarkoituksena on tarkistaa saamen kielilakia vastaamaan maakunta- ja sote-uudistuksesta aiheutuvia muutoksia ja varmistaa kielellisten oikeuksien toteutuminen saamen kielen osalta myös edellä mainittujen uudistusten jälkeen. Hallituksen esityksen mukaan mahdolliset muutokset sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä ja hallinnon järjestämisessä eivät saa heikentää saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon harjoittamisen edellytyksiä.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että tämä tavoite on lausuttu selvästi esityksen pääasiallisessa sisällössä. Saman periaatteen eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunut vuonna 2006 kunta- ja palvelurakennemuutoksesta koskevassa lausunnossaan. Valiokunta piti tärkeänä sitä, etteivät kuntajaon mahdolliset muutokset heikennä saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia

kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä. (PeVL 37/2006 vp, s. 8). Tämä saamen kielilakia koskeva hallituksen esitysluonnos koskee edellä mainituista maakuntauudistuksesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksesta johtuvia muutoksia. Saamen kielilakia on tarkoitus muuttaa myöhemmin muita osin.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamen kielilain uudistamisen yhteydessä otetaan käsiteltäväksi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaiset ja heidän kielellisten perusoikeuksiensa toteutuminen.

Saamen kielilain soveltamisen ydinalue on saamelaisten kotiseutualue, ja sen soveltamisalue rajautuu pääsääntöisesti kotiseutualueen sisälle. Sen ulkopuolella asuu noin 65 % saamelaisista ja peräti 3/4 alle 10-vuotiaista lapsista. Muuttoliike saamelaisten kotiseutualueelta kaupunkeihin ja muihin kasvukeskuksiin lisääntyy vuosi vuodelta. Nämä saamelaiset eivät saa omakielisiä palveluja. Tämä on vakava puute, joka vaatii pikaista korjausta valtiovallan taholta. Palvelujen saaminen omalla kielellä ja oman kielen osaaminen vahvistavat saamelaisten lasten ja nuorten identiteettiä. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaiset ovat parin vuosikymmenen päästä mahdollisesti saamelaisasioiden päättäjiä. Saamen kielen arvo ja merkitys korostuvat entisestään kaupungeissa ja alueilla, joissa ei ole saamelaista sukuyhteisöä tai kosketusta sukujen maihin ja luonnonkäyttöön.

Ratkaisuksi tulisi kehittää saamelaisyhdistysten eli vapaaehtoissektorin tukemismuotoa, jotta näillä olisi mahdollisuus toteuttaa kielilakia vapaaehtoisesti. Saamelaisyhdistykset, jotka toteuttavat saamen kielilain velvoitteita, tulisi ottaa saamen kielilain 31 § (Valtion taloudellinen vastuu) piiriin siten, että saamelaisyhdistykset voisivat hakea oikeusministeriöltä avustusta saamen kielilain toteuttamisesta aiheutuneisiin kuluihin.

Saamelaisyhdistykset hoitavat jo nyt monia vastuita, jotka kuuluisivat kunnille, kuten saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen. Yhdistyksillä ei ole taloudellisia resursseja jakaa jäsenilleen tietoa kahdella kielellä, ja tällöin valitaan suomi, jotta informaatio tavoittaa mahdollisimman laajasti. Saamelaisyhdistysten ottaminen saamen kielilain 31 §:n rahoituksen piiriin tukisi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten kielellisiä oikeuksia ja myös saamen kieliä.

Saamen kielilain 3 §:n määritelmät

Hallituksen esityksessä esitetään käsite saamelainen muuttamasta käsitteeksi saamenkielinen, siten että uudistetussa saamen kielilaissa luovutaan viittauksesta saamelaiskäräjälain 3 §:n määritelmään.

Saamelaiskäräjät pitää hallituksen esitysluonnoksessa käsitettä ”saamenkielinen” tulkinnanvaraisena ja perustuslain 17.3 §:n kannalta ongelmallisena ja esittää siitä luopumista.

Saamen kielilakia koskevan hallituksen esitysluonnoksesta ilmenee, että saamelaisen määritelmän poistaminen johtuu eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanotosta, joka koskee hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälain muuttamiseksi (PeVM 12/2014 vp, s. 6 – HE 167/2014 vp).

Mietinnössään valiokunta kiinnitti huomiota voimassa olevan saamen kielilain (1086/2003) säännöksiin, joilla saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä voi kytkeytyä henkilön oikeuksiin saada palveluja saamen kielellä. Saamen kielilain 3 §:n 2 kohdan mukaan saamen kielilaissa tarkoitetaan saamelaisella saamelaiskäräjälain 3 §:ssä tarkoitettua saamelaista. Saamen kielilain 7 §:n mukaan saamelaisella, jolla on kotipaikka Suomessa, on oikeus ilmoittaa väestötietojärjestelmään tallennettavaksi äidinkieleksi saamen.

Perustuslakivaliokunta mainitsi päivähoitolain (nykyisen varhaiskasvatuslain, 36/1973) 11 §:n 2 momentin, jonka mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Lapsen huoltajat päättävät kielestä päivähoitopaikkaa haettaessa. Valiokunnan mietinnön mukaan yleensä lapselle haetaan sen kielisiä palveluja, joka vastaa väestötietojärjestelmään ilmoitettua äidinkieltä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan päivähoitoviranomaiset luottavat yleensä vanhempien ilmoitukseen lapsen äidinkielestä. Koska kunta on velvollinen järjestämään päivähoitoa saamen kielellä vain niille lapsille, joiden äidinkieli on saame, kunta voi valiokunnan käsityksen mukaan viime kädessä nojautua järjestämisvelvollisuudessaan väestötietojärjestelmään merkittyyn äidinkieleen. Perustuslakivaliokunta piti saamen kielilain perusteluihin (HE 46/2003 vp) viitaten väestötietojärjestelmään perustuvaa menettelyä ongelmallisena sen vuoksi, että järjestelmään merkityt tiedot henkilön äidinkielestä eivät saamelaisten kohdalla ole välttämättä oikeita. Mahdollisina syinä mainitaan menneiden vuosikymmenten viranomaiskäytäntö ja sen, että saamelaiset saattoivat ilmoittaa äidinkielekseen suomen, vaikka todellisuudessa näin ei ehkä ollut.

Valiokunta ei mietinnössään pitänyt perusteltuna sitä, että lapsen oikeuksia saada päivähoitoa saamen kielellä rajoitetaan saamen kielilaissa olevilla säännöksillä, jotka kytkevät yhteen saamelaiskäräjälain 3 §:n mukaisen saamelaismääritelmän ja oikeuden ilmoittaa saamen äidinkieleksi väestötietojärjestelmään. Valiokunta katsoi väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta annetun lain (661/2009) 13 §:n 1 momentin 20 kohtaan viitaten, että myös saamelaisten kohdalla pitää riittää henkilön oma ilmoitus äidinkielestä tai huoltajan oma ilmoitus lapsensa äidinkielestä. Vastaavasti valiokunta katsoi, että myöskään oikeutta asioida saamen kielellä viranomaisissa ei tule liittää saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään. Valiokunta piti välttämättömänä, että hallitus selvittää pikaisesti tarpeen muuttaa saamen kielilakia edellä esitetyllä tavalla.

Saamen kielilakia koskevan hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa mainitaan, että nykyinen saamen kielilakiin sisällytetty viittaussäännös saamelaiskäräjälain määritelmään on ongelmallinen,

sillä saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:n mukainen määritelmä on läheisesti sidoksissa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemiseen ja vaalilautakunnan asiassa tekemään päätökseen. Voimassa olevan lain viittaus saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ään voi antaa sen käsityksen, että vain vaaliluetteloon merkitty henkilö voisi saamen kielilain tarkoittamassa mielessä käyttää saamen kieltä. Saamelaiskäräjistä annetun lain 23b §:n mukaan vaaliluettelo ja siihen sisältyviä tietoja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin saamelaiskäräjien vaalien toimittamiseen. Siten viranomaisella ei ole käytännön soveltamistilanteessa mahdollisuutta tarkistaa asiaa.

Saamelaiskäräjät pitää positiivisena sitä, että hallituksen esityksessä on tuotu esille se, ettei äidinkieli merkinnällä väestötietoihin ole suoria oikeusvaikutuksia.

Saamelaiskäräjät painottaa, että vaaliluettelo on kulloistenkin vaalien toimittamiseen tarkoitettu luettelo vaalien äänioikeutetuista ja esittää tämän lisäämistä lakiesityksen perusteluihin.

Hallituksen esityksen mukaan saamen kielilaista poistettaisiin viittaus *saamelaisen* määritelmään, mutta Saamelaiskäräjien esityksestä, ei myöskään käytettäisi käsitettä *saamenkielinen*, joten

Saamelaiskäräjät esittää, että lakiesitykseen tai sen perusteluihin lisätään viittaus saamelaisia koskevaan perustuslain säännökseen 17.3 §:ään ja saamelaisten alkuperäiskansa-statukseen. Tämä kirjaus vastaa perustuslain 17.3 §:n tarkoitusta.

Saamen kielilaki on säädetty perustuslain perustalta saamelaisten kielellisten perusoikeuksien toimeenpanemiseksi. Saamelaisen alkuperäiskansan asemasta säädetään Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentissa. Sen mukaan ”Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Vuoden 1995 perusoikeussäännösten muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) perustelujen mukaan säännös edellyttää, että lailla turvataan saamelaisille yksilöllinen oikeus asioida viranomaisessa äidinkielellään, saamalla, laissa tarkemmin säädettyssä laajuudessa. Mainitussa perustuslain säännöksessä turvataan saamelaisten kielelliset oikeudet. Saamenkielisistä ei puhuta mitään. Käsitteet ”saamenkielinen” ja ”saamelainen” poikkeavat toisistaan. Saamenkielinen voi olla ja saamenkieliseksi voi tulla kuka tahansa, joka on opetellut tai opettelee saamen kielen. Käsite ”saamelainen” on etninen käsite. Sen pääsisältönä olisi periaate, että henkilön tulee olla saamelaista syntyperää: saamelaiseksi synnyttään, ei tulla tai päästä (HE 248/1994 vp - HE saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön).

Muita huomioita hallituksen esityksestä:

Saamelaiskäräjät esittää, että tässä hallituksen esitysluonnoksessa saamelaisia koskevia perustuslain säännöksiä selostetaan tarkemmin ja kattavammin.

Hallituksen esityksessä kohta 2.1.2. Perustuslaki

Perustuslain 17.3 § saamen kielilain käyttöä koskevan lainsäädännön perustana. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Säännökset otettiin vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuodon 14 §:ään, joka sittemmin sisällytettiin sellaisenaan uuteen, vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin. Tästä syystä vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen esitöillä on merkitystä myös uuden perustuslain 17 §:n 3 momentin tulkinnalle. Perustuslain 17 §:n tulkintaan voivat toisaalta vaikuttaa myös muut perustuslain säännökset.

Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaisesti saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto toteutetaan pääasiassa saamelaiskäräjälain säännösten pohjalta. Lain 5 §:n 1 momentin mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Saamelaiskäräjät esittää, että selostetaan tarkemmin yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotka olivat tavoitteina jo voimassa olevaa saamen kielilakia säädettäessä.

Hallituksen esitys kohta 4.4. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Saamen kielilain uudistamista koskeva esitysluonnos liittyy hallituksen esityksiin maakuntalaiksi, laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä laiksi näiden yhteisestä voimaannpanosta.

Edellä mainituissa lakiuudistuksissa (maakuntalaki ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä) saatetaan saamelaisten kielelliset perusoikeudet sille tasolle, joka on ollut tarkoituksena vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa ja sittemmin sisällytettiin sellaisenaan vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin sekä saamen kielilakiin (1083/2003). Lakiuudistuksissa saamelaisten yhdenvertaisuus omakielisten palvelujen saamisessa muihin väestöryhmiin nähden turvataan.

Voimassa olevassa saamen kielilakia koskevassa hallituksen esityksessä vaikutuksia eri kansalaisryhmien asemaan käsittelevässä luvussa tärkeäksi tavoitteeksi on asetettu se, että saamenkielinen väestö voisi elää mahdollisimman täysipainoista elämää omalla kielellään ja että heidän kulttuurinsa elinehdot voitaisiin säilyttää. Edelleen siinä yhteydessä arvioidaan, että viranomaisille esityksessä ehdotettu velvollisuus huolehtia oma-aloitteisesti saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta parantaa erityisesti lasten ja vanhusten sekä muiden heikoimmassa asemassa olevien asemaa ja helpottaa heidän elämäänsä (HE 46/2003 vp. s. 30).

Saamen kielilakia koskevasta hallituksen esityksestä ilmenee, että lailla pyritään vaikuttamaan siihen, että tulkkaus ja kääntäminen vähitellen jäisivät toissijaisiksi keinoiksi asiakkaan ja viranomaisen välisissä yhteyksissä. Pääsääntönä olisi asian käsittely saamen kielellä ilman tulkkausta, jos tähän vain olisi mahdollisuus. Tulkkaus olisi tarkoitettu suoran kanssakäymisen korvaavaksi menettelyksi, johon turvaututtaisiin silloin, kun viranomaisessa ei ole lainkaan saamen kielen taitoista henkilökuntaa (HE 46/2003 vp.s. 40-41).

Pykäläkohtaiset huomiot:

6 § Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimitelmissä

Lisätään; lain kohta koskee Lapin maakunnan liikelaitoksia ja liikelaitosten johtokuntia sekä Lapin maakunnan toimielimiä

Ks. asian selostus kysymyksen 4 kohdassa

8 § Viranomaisten tiedottaminen

Lisätään; viranomaisten tiedottaminen pitää sisällään myös verkossa tapahtuvan saamenkielisen tiedottamisen

Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota siihen, että yhteiskunnassa tapahtuvissa uudistuksissa esimerkiksi maakuntauudistuksessa ja sosiaali- ja terveystalvissa tulee ottaa huomioon saamelaiset ja saamenkieliset palvelut yhdenvertaisesti, ja siten, että perusoikeudet toteutuvat. Saamelaiskäräjät korostaa, että oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalviin ei voi toteutua, mikäli kielelliset perusoikeudet eivät toteudu.

Viranomaisten tiedottaminen on jo muuttunut voimassa olevan saamen kielilain säätämisen jälkeen verkkotiedottamiseen ja verkkolomakkeisiin, ohjeistukseen sekä valtakunnallisiin puhelin- ym. palveluihin perinteisestä asiakaskontaktissa tapahtuvasta palvelusta. Verkossa tiedottaminen tapahtuu pääasiassa suomeksi.

Internetissä tiedottaminen tulee entisestään lisääntymään maakuntauudistuksen ja sote-uudistuksen myötä. Sote-uudistuksen tavoitteena on varmistaa ihmisille yhdenvertaiset ja nykyaikaiset sosiaali- ja terveystalvut järkevillä kustannuksilla. Osana uudistusta lisätään asiakkaiden valinnanvapautta sosiaali- ja terveystalvissa, jota varten säädetään valinnanvapauslaki. Valinnanvapausjärjestelmä on monimutkainen ja vaikeasti ymmärrettävä. Lähtökohtaisesti asiakkaan vaikutusmahdollisuudet omiin palveluihinsa toteutuvat alueilla, joilla on valinnan mahdollisuuksia. Harvaan asutuilla pitkien välimatkojen alueilla valinnan mahdollisuuksia ei ole. Asiakkaan oikeuksien toteutumisen ja vaikutusmahdollisuuden parantaminen edellyttää, että tietoa palveluihin hakeutumisesta on helposti ja riittävästi saatavilla asiakkaan omalla äidinkielellä. Saamelaisväestön osalta tieto tulee olla yhdenvertaisesti saatavilla myös koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielillä

Viranomaisten, kuten Lapin maakunnan toimielinten ja liikelaitosten, tulee huolehtia saamenkielisestä tiedottamisesta ja ohjeistuksesta internetissä, muutoin saamelaiset joutuvat eriarvoiseen asemaan sosiaali- ja terveyspalvelujen saamisessa.

Saamenkielisten palvelujen saaminen ja käyttäminen ei tulisi vaatia saamelaisasiakkaalta erityisjärjestelyjä taikka etukäteisilmoitusta, koska siten palvelujen saaminen viivästyy tai jää kokonaan saamatta.

Lisäksi Saamelaiskäräjät huomauttaa, että viranomaisten verkkosivuilla on hyvin vähän saatavilla tietoa saamen kielellä. Viranomaisten verkkosivujen tiedotteet, ohjeistukset ja lomakkeet ovat pääosin suomeksi. Kun verkkosivuilla tiedotetaan saameksi, yleensä tiedote tms. on hyvin lyhyt ja se julkaistaan vain pohjoissaameksi.

12 § Oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa

Ehdotetaan muutettavaksi muotoon:

12 § Oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa ja oikeus saada julkisia palveluja saamen kielellä

Saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan sekä saamelaisten kotiseutualueen julkisia palveluita käyttäessään valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Oikeudesta käyttää ruotsin kieltä säädetään kielilaissa (423/2003).

Sama oikeus on saamelaisella saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion ja aluehallinnon viranomaisissa tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita käytettäessä silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita tai, kun saamelaisten kotiseutualueella asuvan sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaan tarvitsema hoito tai muu palvelu toteutetaan saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

16 § Saamen kielen käyttämistä kunnan ja maakunnan asiakirjoissa

Lisätään; maakunnan liikelaitoksen johtokunta

17 § Liikelaitokset sekä valtion, maakunnan tai kunnan omistamat yhtiöt

Lisätään; Lapin maakunnan liikelaitokset

Saamen kielilain 17 §:ssä säädetään liikelaitosten velvollisuuksista, mutta pykälä koskee vain valtion liikelaitoksia. Se tulee ulottaa koskemaan myös Lapin maakunnan liikelaitoksia.

32 § Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla

Lisätään 32 §:n 3 momentin alkuun; ”Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastilanteissa saamelaisella on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella. Edellä mainitun lisäksi tämän lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä”

Ks. kysymys 3.

Kysymys nro 2: Onko esityksessä huomioitu kaikki relevantit viranomaiset ja ovatko viittaukset viranomaisiin ajan tasalla?

Tarkennetaan soveltamisalan viranomaisia maakunta- ja sote-uudistuksesta johtuvilta osin.

Lisätään; maakunnan liikelaitokset, maakunnan liikelaitosten johtokunnat, maakunnan toimielimet

Toisinaan viranomaisilla on epäselvää, pitääkö heidän soveltaa ja noudattaa saamen kielilakia. Saamelaisten kotiseutualueella on tapahtunut viranomaisissa muutoksia viime vuosina, koska monien viranomaisten toimipisteet/toiminnat ovat siirtyneet fyysisesti pois saamelaisten kotiseutualueelta ja alueelle on perustettu esimerkiksi yhteispalvelupisteitä.

Lain 2 §:n 2 momentin 2-kohta: valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset -

Tarkennetaan/selvennetään kohtaa lain perusteluissa

Kysymys nro 3: Olisiko syytä sisällyttää lakiin erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa ja tulisiko tämä tehdä lain 32 §:ää muuttamalla vai lisäämällä kokonaan uusi säännös? Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut on mainittu voimassa olevan lain perusteluissa, mutta käytännössä kielelliset oikeudet toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollossa huonosti.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä sitä, että saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisten kotiseutualueella turvataan täsmällisellä ja velvoittavalla laintasoisella säännöksellä. Kyse on saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta valtaväestöön nähden yhdenvertaisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Ihmisten yhdenvertaisuuden tulee toteutua myös käytännössä.

Voimassa olevan saamen kielilain valmistelun aikana vuonna 2003 järjestetyissä kuulemis-tilaisuuksissa ilmeni, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat puutteellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lain perusteluissa kiinnitettiin huomiota saamen kielen käyttämiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Perusteluissa todettiin, että tarve saada saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja on suuri. Lisäksi esityksessä viitattiin Suomen ratifioiman vähemmistökieli-peruskirjan täytäntöönpanoa valvovan Euroopan neuvoston ministerikomitean vuonna 2001 antamiin Suomea koskeviin huomautuksiin saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta. Lainvalmistelussa päädyttiin lopputulokseen, että oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhoidon asiakastilanteissa ei ole tarvetta ottaa omaa säännöstä saamen kielilakiin. Tätä perusteltiin sillä, että oikeus käyttää saamen kieltä näissä tilanteissa on turvattu lain 4 ja 12 §:n perusteella. (HE 46/2003 vp, s. 11, 21 ja 44).

Kyseiset lainkohdat (4 §, 12 §) koskevat kertaluonteista ja lyhyttä asiointia jossakin hallintoviranomaisessa. Niissäkään yhteyksissä laki ei vaadi viranomaiselta saamen kielen taitoa, vaan oikeus saamen kielen käyttämiseen toteutetaan tulkkauksen avulla, jos viranomaisessa ei ole asian käsittelyyn kykenevää saamen kielen taitoista työntekijää. Tulkkaus voi eri tilanteissa toimia kohtalaisesti, mutta esimerkiksi ympärivuorokautisissa hoitotilanteissa tulkkauksen käyttäminen ei ole luontevaa.

Nykyisen saamen kielilain 32 § sisältää säännökset saamen kielen asemasta eräillä hallinnonaloilla. Pykälän kolmannessa momentissa viitataan kahteen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastilanteita sääntelevään lakiin ja säädetään, että saamen kielilain 2.1 §:ssä tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä sovellettaessa mainittua kahta lakia. Nämä ovat laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3.3 §:n mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on otettava mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta 4.2 §:ssä säädetään, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkiensä ja kulttuuritaustansa.

Saamen kielilain jälkeen voimaantulleessa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä viitataan saamen kielilakiin. Näin on tehty terveydenhuoltolain (1326/2010) 6.3 §:ssä ja laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista (nk. vanhuspalvelulaki 980/2012) 8.3 §:ssä, joissa molemmissa säädetään palvelujen kielestä samanasaisesti ”oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaissa.”

Saamen kielilaki on yleislaki. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen turvaamisesta tulisi säätää asianomaisessa laissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon alalla kielellisiä oikeuksia tulisi turvata siten, että asiakkaalla/potilaalla olisi mahdollisuus saada jokapäiväistä hoitoa ja laitoshoidossa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa oman kulttuurin mukaisesti ja omalla kielellään ja käyttää hoitotilanteissa omaa kieltään. Tähän kokonaisuuteen liittyy myös se, että potilaan/asiakkaan pitää tulla ymmärretyksi saadakseen tarvitsemaansa apua ja hänen on ymmärrettävä palvelun antajan kieltä ymmärtääkseen sen, mitä hänelle kerrotaan.

Saamenkieliset palvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutuvat heikosti. Vuosien kokemus saamen kielilain soveltamisesta on osoittanut sen, että pelkka viittaussäännös saamen kielilakiin ei ole riittävä turvaamaan saamenkielisten palvelujen saamista.

Samansuuntaiseen lopputulokseen on päädytty hallituksen esitysluonnoksessa mainitsemassa oikeusministeriön ja Oulun yliopiston Giellagas -instituutin vuonna 2016 toteutetussa selvityksessä. Selvityksen perusteella saamenkielisten kielelliset oikeudet toteutuvat Suomessa kokonaisuutena katsoen huonosti. Suuria puutteita koettiin vanhusten hoidon ja terveystalvelujen osalta.

Saamen kielilaissa on viittaussäännökset sosiaali- ja terveydenhuotoa koskeviin asiakaselakeihin. Sote-järjestämislakiin (erityislaki) ei ole näillä näkymin tulossa tarkkaa kirjausta saamenkielisten palvelujen osalta, joten tarkempi kirjaus tulisi olla saamen kielilaissa.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että saamelaisten kielelliset perusoikeudet turvataan maakunta- ja sote-uudistuksissa, joten Saamelaiskäräjät ehdottaa 32 §:ä muutettavaksi seuraavasti:

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastilanteissa saamelaisella on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella. Edellä mainitun lisäksi tämän lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä sovellettaessa potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (785/1992) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000).

Kysymys nro 4: Onko esityksessä otettu riittävästi ja tarpeeksi kattavasti huomioon meneillään oleva maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistus ja sen tuomat muutokset?

Sote- ja maakuntauudistuksessa vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siirtyy uudistuksen myötä kunnilta perustettaville maakunnille. Saamelaisalueen kuntien osalta tämä tehtäväkokonaisuus siirtyy Lapin maakunnalle. Kunnille nyt kuuluvat saamen kielilain mukaiset velvollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollossa ovat jatkossa Lapin maakuntahallinnon vastuulla.

Saamen kieltä koskevassa hallituksen esityksessä puhutaan maakunnan palvelulaitoksesta, mutta maakuntauudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 15/2017 vp) palvelulaitos on korvattu maakunnan liikelaitosmallilla.

Saamelaiskäräjät painottaa, että uudistettavassa saamen kielilaisissa tulee turvata täsmällisesti saamelaisten kielelliset oikeudet Lapin maakunnan liikelaitoksissa ja liikelaitosten johtokunnissa sekä Lapin maakunnan toimielimissä.

Saamen kielilain esitysluonnoksen 6 §:ssä ja 16 §:ssä puhutaan Lapin maakunnan toimielimistä. Lain 6 § koskee saamen kielen käyttämistä edustuksellisissa toimielimissä ja 16 § saamen kielen käyttämistä kunnan ja maakunnan asiakirjoissa.

Voimassa olevan saamen kielilain 16 § koskee vain Utsjoen kuntaa, joka on ainoa kunta Suomessa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on suurempi kuin yksi kolmasosa. Lain kohdan mukaan kunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Utsjoen kunnan toimielinten sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat pöytäkirjat on laadittu myös saameksi kyseisen säännöksen mukaisesti.

Nykyisen saamen kielilain mukaan saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisalueen kuntien toimielimissä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asioita käsiteltäessä. Tämä oikeus säilyisi hallituksen esityksen mukaan Lapin maakunnan toimielimissä, mutta samaa oikeutta ei olisi maakunnan liikelaitoksen johtokunnassa.

Saamen kielilain 17 §:ssä säädetään liikelaitosten velvollisuuksista, mutta pykälä koskee vain valtion liikelaitoksia. Pykälään tulee kirjata täsmällisemmin, että se koskee myös Lapin maakunnan liikelaitoksia.

Saamelaiskäräjät edellyttää, että saamen kielilakia koskevassa uudistuksessa huolehditaan siitä, että edellä olevien saamen kielilain pykälien velvoittavuus (6 §, 16 §, 17 §) ei heikkene sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen siirtyessä kunnilta maakunnille.

Edellä selostettu on tärkeää huomioida saamen kielilaissa sen vuoksi, että jäljempänä maakuntalakiin ehdotettuina toimieliminä ei mainita maakunnan liikelaitoksia ja liikelaitosten johtokuntia.

Maakuntalakiluonnoksen 9 luvun 52 §:n mukaan maakunta perustaa liikelaitoksen, jonka tehtävänä on tuottaa maakunnan järjestämävastuulle kuuluvia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, muita sille erikseen säädettyjä palveluja ja maakunnan sille järjestämävastuunsa perusteella osoittamia tehtäviä. Maakunnassa on yksi tai useampia liikelaitoksia. Liikelaitos toimii maakunnan osana.

Maakuntalain 57 §:n mukaan maakunnan liikelaitoksella olisi oma johtokunta, joka johtaa ja valvoo laitoksen toimintaa. Johtokunnan kokoonpanosta ehdotetaan säädettäväksi lain 58 §:ssä, jonka mukaan johtokunnan ja sen puheenjohtajiston valitsee maakuntavaltuusto.

Maakuntalakiluonnoksen 6 luvun 29 §:ssä on lueteltu ne toimitukset, jotka maakuntalain mukaan ovat maakunnan toimielimiä. Pykälässä ei mainita mitään liikelaitoksesta ja sen toimielimistä.

Kysymys nro 5 Onko esityksessä huomioitu oikein viittaukset muuhun lainsäädäntöön?

Lisätään; maininta alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevaan eurooppalaiseen peruskirjaan liittyvistä Euroopan Neuvoston ministerikomitean suosituksista edellisiltä raportointikierrokselta.

Lisätään; viittaus 32 §:ssä terveydenhuoltolakiin (1326/2010) ja lakiin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista (nk. vanhuspalvelulaki 980/2012).

Tiina Sanila-Aikio

Puheenjohtaja

Siiri Jomppanen

Kieliturvasihteeri

(Lausunnosta päätti puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio 30.3.2017, Saamelaiskäräjien hallitus 29.3.2017)